

НОВА РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В ЕРУ ІІІ

Кривонос Мирослава Петрівна

асистент

Кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Відтоді як ІІІ став доступний кожному і почав розвиватися надзвичайно швидко, система освіти одна з перших мала зреагувати і зреагувала на нові зміни. Відтепер одним з пріоритетних напрямків освітнього процесу стало завдання готувати дітей до світу, у якому ІІІ є повноцінним інструментом. А для цього необхідно, в першу чергу, системно навчати самих педагогів та майбутніх фахівців роботі з ІІІ. Тому з метою підсилення освітнього процесу в багатьох

країнах сьогодні запроваджують обов'язкове вивчення ІІІ студентами та проводять підвищення кваліфікації для діючих вчителів. В Україні, не дивлячись на те, що державної політики з впровадження ІІІ в освіту наразі немає, майже всі вчителі уже використовували та продовжують використовувати ІІІ в роботі.

Тому можна з впевненістю стверджувати, що інтеграція ІІІ в освітній процес відбувається дуже активно. За правильного, зваженого використання ІІІ можна не просто вдосконалити навчання, а переосмислити саму модель освіти в цілому, зробивши її більш актуальною, гнучкою та справді корисною для дітей, які живуть у новій цифровій реальності. Але для цього необхідне чітке розуміння як і для чого ми використовуємо ІІІ, як його впроваджувати проактивно, системно, результативно.

Поява потужних інструментів генеративного штучного інтелекту та активне їх використання кардинально змінила традиційну роль вчителя як «джерела» знань. Традиційна модель «вчитель – джерело знань», яка базувалася на дефіциті інформації і необхідності добування знань учнями з різних джерел, змінилася з приходом ІІІ. В умовах інтеграції ІІІ в освітній процес вчитель перетворюється на архітектора, навігатора освітньої траєкторії учнів. В умовах сьогодення відбувається активний перехід від моделі вчителя як «джерела і контролера знань» до моделі «ментора-фасилітатора», де вчитель фокусується не на передачі фактів, а на розвитку критичного мислення учнів та побудови особистої освітньої траєкторії кожного учня.

Сучасний учень може легко знайти будь-яку інформацію не лише на просторах інтернету, а і просто задавши питання ІІІ. Проте виникає проблема в тому, що не завжди учні можуть критично оцінити отриману інформацію та бути впевненими в її достовірності, не завжди ставлять правильно питання для отримання правдивого результату. Саме тому роль вчителя зміщується від того, «що вчити» до того «як вчити» та «навіщо це потрібно».

Сучасний вчитель повинен не відхиляти ІІІ, а з розумінням його використовувати в ролі віртуального помічника та навчати цьому учнів. ІІІ може суттєво полегшувати вчителю роботу з виконанням рутинних завдань, зокрема, допомогти в пошуку матеріалів, складанні планів та конспектів уроків, може створювати індивідуальний план навчання, аналізуючи прогалини в знаннях кожного учня, створювати персоналізовані завдання, підбирати індивідуальні тести та вправи.

В умовах сьогодення на перший план виступає зі своїми функціями вчитель-ментор. Вчитель-ментор не «бореться» зі ІІІ, забороняючи його, а робить його легітимним інструментом у освітньому процесі. Сучасний вчитель, в першу чергу, вчить учнів правильно формувати запит ІІІ, критично оцінювати отримані відповіді, вміти відрізнити «галюцинації» ІІІ від фактів, ознайомлює з правилами академічної доброчесності та авторського права.

Можемо виділити основні напрямки діяльності вчителя-ментора:

- розвиток в учнів метакогнітивних навичок;
- навчання мистецтву формулювання запиту;

– обговорення питань інтелектуальної власності, плагіату та соціальних наслідків автоматизації.

В умовах доступності ШІ-інструментів розвиток метакогнітивних навичок стає пріоритетом шкільної інформатики. Метакогнітивні навички – це те, що розвивається в голові учня. І саме вчитель-ментор, вчитель-фасилітатор в процесі навчання не каже учню просто «правильно/неправильно», а зміщує акцент на розвиток здатності кожного учня здійснювати моніторинг власної інтелектуальної діяльності. Спочатку учень аналізує задачу до того, як відкрити чат ШІ, продумує, які ресурси йому потрібні, як правильно сформулювати запит. Потім, в процесі роботи з ШІ, аналізує, чи отримав він бажаний результат, проводить самоконтроль, критично оцінює результат. Це дозволяє перетворити роботу з ШІ з механічного копіювання на усвідомлений процес проєктування складних систем.

Окрім того, вчитель-фасилітатор пояснює учням, що якість відповіді ШІ на 90% залежить від структури запиту. Запит розглядається не просто як «вміння гуглити», а як нова форма алгоритмізації. Учні під час звернення до ШІ повинні враховувати ключові особливості:

- надання ШІ ролі;
- вміння розбити велику проблему на дрібні підзапити;
- встановлення рамок.

Вчитель фокусує увагу на тому, що нечіткий запит призводить до «галюцинацій» ШІ. Проте варто звертати увагу учнів на те, що якщо ШІ видав помилку, то це привід не для розчарування, а для аналізу самого запиту.

Важливо зазначити, що для того, щоб використання ШІ в освітньому процесі не перетворилося на бездумне копіювання, необхідно обов'язково формувати в учнів «етичний каркас» використання цифрових технологій. Сучасний вчитель повинен пояснити учням особливості інтелектуальної власності в епоху ШІ, концепцію «співавторства», сутність понять плагіату та академічної доброчесності тощо. Обговорення питань інтелектуальної власності та переосмислення поняття плагіату сприятиме усвідомленню учнями власної суб'єктності.

Звернемо увагу на важливість впровадження обов'язкового цитування ШІ. Адже це не просто формальність, а потужний педагогічний інструмент, який перетворює приховане використання нейромереж на легітимний етап наукового чи технічного пошуку. Впровадження стандарту цитування ШІ у шкільних проєктах вирішить наступні завдання:

- формування чесності, коли учень не боїтиметься зізнатися, що використав ШІ;
- розподіл відповідальності, коли учень чітко бачитиме, де закінчується робота алгоритму і починається його власний внесок;
- навчання верифікації, коли учень повинен буде спочатку перечитати відповідь ШІ і проаналізувати її.

Тобто, забороняти ШІ марно, потрібно змінювати культуру його використання.

Проте, не дивлячись на всі переваги використання ШІ в освітньому процесі і, здавалось би, заміни вчителя ШІ, ніхто не зможе повноцінно замінити вчителя,

адже освітній процес виходить далеко за межі передачі знань. Наприклад, ШІ не зможе сформувати в учнів соціальні навички, спираючись на власний життєвий досвід, ШІ не вміє гнучко адаптувати підходи до кожної дитини із застосуванням щирих емоцій. Загалом, надмірне покладання на ШІ і сліпа довіра до нього може негативно впливати на розвиток самостійного мислення, послаблювати творчі здібності, викликати залежність від технологій та, зрештою, уповільнювати розвиток практичних вмінь учнів.

Тому за правильних підходів ШІ – це справжній шанс не просто вдосконалити навчання, а переосмислити модель освіти в цілому, зробивши її більш актуальною, гнучкою та справді корисною для дітей, які живуть у новій цифровій реальності.

Список використаних джерел

1. Бойко А., Кривонос М. Вплив штучного інтелекту на якість освіти. Науковий пошук молодих дослідників : зб. наук. пр. студентів, магістрантів та викл. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. Вип. 18. С. 237-240.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 груд. 2020 р. № 1556-р. URL: <https://cutt.ly/kwDG2MG8> (дата звернення: 13.03.2026).
3. Кривонос О. М. Використання ШІ в програмуванні. Збірник тез доповідей наукової конференції викладачів та молодих науковців Житомирського державного університету імені Івана Франка з нагоди Днів науки, 16-17 трав. Житомир : Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, 2024. С. 596-599.
4. Спірін О. М. Цифрова трансформація освіти: штучний інтелект у сучасному освітньому просторі : наук. доповідь загальним зборам НАПН України «Цифрова трансформація освіти: штучний інтелект у сучасному освітньому просторі», 21 листоп. 2025 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2025. Т. 7, № 2. С. 1–9.